

MISHPOLOGEN

Medlemsblad för Judiska Släktforskningsföreningen i Sverige

Nr 4, 2010—Årgång 14

I det här numret:

Ordförandens spalt 2

May-Britt Kaufman 2

"Till Sverige" 3

Medlemsavgiften 2011

Kom ihåg att betala MEDLEMS-
AVGIFTEN för 2011, som är
oförändrad—endast 100 kronor.

Föreningen har plusgiro
437 28 62-5.

Inbetalningskort bifogas med
tidningen till dig som inte redan
har betalt. Till er som får tidning-
en digitalt kommer inte något
inbetalningskort.

Betala gärna redan vid denna
avisering.

Välkomna till kommande medlemsmöten!

Torsdagen den 3 februari kl 18.00 på Judiska Biblioteket

"De levde inte bara i Wien, Prag och Budapest utan framförallt i små byar med sina judekvarter"

Thomas Fürth historiker och ordförande i Judiska släktforskningsföreningen berättar om hur det var att vara jude i den österrikiske kejsarens vidsträckta rike och var vi idag kan finna spår efter våra förfäder. Vad levde man av? Hur bodde man? Hur upprätthöll man kontakten med andra judar på andra platser? Många judiska familjer var sammanflätade i nätverk som inte skilde på arbete och familj. Giftermålsmonster följde inte sällan olika handelsnätverk. Med industrialismen löstes dessa mönster upp och med emancipationen i mitten och i slutet av 1800-talet bröt de unga judarna likt andra befolkningsgrupper upp från de små orterna och flyttade till de stora metropolerna Wien, Prag och Budapest. Hur levde man där? Stora delar av industrialiseringen i det österrikiska imperiet drogs igång av judar. Vilka var dessa människor och hur lyckades de ta sig upp på den sociala stegen? Med första världskriget gick det österrikiska imperiet under och med Förintelsen försvann i huvudsak den judiska närvaron i de stora metropolerna Wien, Prag och Budapest.

Tisdagen den 29 mars kl 18.00 på Judiska Biblioteket

**Judiska Släktforskningsföreningens årsmöte
samt föredrag av Maynard Gerber**

Torsdagen den 28 april kl 18.00 på Judiska Biblioteket

Föredrag av Bertil Oppenheimer

Glöm inte att skicka föransmälan till a.grunewald@telia.com

Ordförandens spalt

Några av våra senaste möten har handlat om platser i Sverige där judar bosatte sig när de kom till landet. Paula Herrson-Ringskog talade om Oskarshamn och Per Hammarström om judarna i Sundsvall och några andra orter i Norrland.

Nästa år planerar vi att ägna flera av våra medlemsmöten till föredrag om de platser som judar i Sverige har kommit ifrån. Det finns en känd bok som listar alla möjliga orter i världen där judar har bott och verkat "Where Once We Walked" sammanställd av Gary Mokotoff och Sally Amdur Sack och utgiven i USA på Avotaynu. Boken finns på föreningens hylla i Judiska biblioteket. En annan bok är trebandsverket "Encyclopedia of Jewish Life Before and During the Holocaust" utgiven av Yad Vashem i Jerusalem. Dessa tre delar finns också i Judiska Bibliotekets hyllor.

Vår ambition är att i några föreläsningar under 2011 berätta om de områden där svenska judars förfäder levde och verkat. Förhoppningsvis blir det en blandning

av både kulturhistoria och tips på hur man kan forska om sina förfäder.

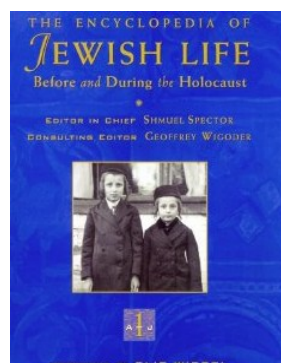
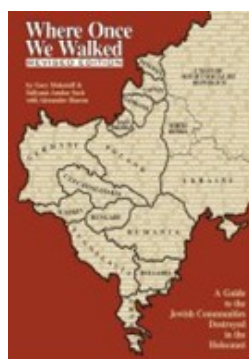
Den svenska judenheten har sina rötter i framförallt fyra invandringsvågor. Den första var då Aron Isak och de första judarna kom till Sverige för mer än 200 år sedan. De kom mestadels från norra Tyskland. Om dessa släkter har vi haft flera möten t ex när Herman Schück, Bengt-Göran Löwenthal och Hans Elliot berättade om sina släkter. Den andra vågen av judisk invandring kom från Östeuropa. Både Paula Herrson och Per Hammarström berättade om dessa nyanlända judar och deras familjer och efterkommande. Till dessa hörde även Ulf Adelsohns förfäder som vårt senaste möte handlade om. Nästa stora invandringsvåg av judar till Sverige var de överlevande från Förintelsen och de kom från hela Europa. 1968 kom många judar från Polen till Sverige. Men däremellan har judar från framför allt Centraleuropa som Tyskland, Österrike, Ungern, Tjeckien kommit till Sverige.

I vår börjar vi med två föredrag om just Centraleuropa – först om Österrike som före första världskriget omfattade vad som idag mer eller mindre är åtta länder – från Tjeckien i väst till Rumänien i öst. Det andra föredraget tar upp Tyskland inklusive de delar som idag tillhör Polen. Till hösten fortsätter vi med de områden som idag ligger i Polen, Baltikum, Vitryssland, Ukraina och Ryssland. Vi blandar också med några andra ämnen. I vår kommer Maynard Gerber att berätta om sina forskningar i några svenska judiska släkter.

Så med det nya året 2011 ska vi försöka ta med er medlemmar på en resa tillbaka till de platser där våra förfäder en gång levde och verkade. Hur såg det ut, hur levde man och hur kan vi idag få reda på mer om våra förfäder innan de kom till Sverige?

Välkomna!

Thomas Fürth

May-Britt Kaufman 1922-2010

I september i år avled en av våra äldsta medlemmar, May-Britt Kaufman. May-Britt var min arbetskollega på Judiska Församlingen i Stockholm i många år. Hon hjälpte mig med bl a mina begravningsstal och ofta berättade för mig om den avlidnas familj. Efter ett tag förstod jag att May-Britt kände till de flesta judar i Stockholm. När församlingen fick förfrågningar i samband med att hitta överlevande efter andra världskriget, så över-

lämnades ärenden till henne då hon hade tillgång till församlingens kartotek och andra anteckningar från 40-talet. Med tiden blev även jag engagerad i denna verksamhet och lärde mig mycket från henne.

På grund av May-Britts kunskaper om och intresse för den svenska judenheten, var det naturligt att hon blev medlem i JSFS, redan från början, alltså år 1997.

Hon satt i föreningens styrelse under många år och kom till varje möte och träff, även när hennes hälsa försämrades.

May-Britt blev 88 år. Må hon vila i frid och må hennes själ ingå i det eviga livets förbund.

Maynard Gerber

”Till Sverige-historien som aldrig blev berättad” av Bertil Oppenheimer

Efter två års skrivande på min fritid har jag färdigställt mitt material om min släkt som kom till Sverige. Boken presenterades nyligen på bokmässan i Göteborg och på mitt release-party i Stockholm någon vecka senare. Jag började släktforskning redan när jag var 16 år och bodde hemma. Tur var det, för då kunde mina föräldrar fortfarande berätta lite om sina förfäder i Sydtykland. Ovanlig sysselsättning för en tonåring tyckte mina kompisar som mest var ute och festade på disco. Min ambition var att se om jag var släkt med atombombens fader Robert Oppenheimer och se hur långt bak i tiden jag kunde komma. På en gammal vit rullgardin klistrade jag namnlapparna med uppgifter om deras levnad. Efter ungefär tre års korrespondens med tyska arkiv fick jag andra intressen i livet.

För ungefär sex år sedan gick jag med i vår släktforskningsförening och frågade Maynard Gerber om det inte fanns något dataprogram nuförtiden. Hur många som helst, svarade han. Det är bara att ladda ned från nätet. Jag köpte släktforskningsprogrammet DISGEN för 800 kronor med instruktionsbok. Så var jag fast igen. Gick igenom alla mina gamla brev och registrerade all information från de gulnade breven och likaledes nästan oläsbara lapparna på stamträdet på den gamla rullgardinen.

Internet öppnade oanade möjligheter till nya kontakter. Mycket hade förstås hänt sedan 1967. Jag registrerade mig på JewishGen och abonnerade på ancestry.com, letade i mormonregistret och skrev brev till tyska arkiv igen. På kort tid hade mitt stamträd vuxit till 2 500 namn. Jag fick många nya kontakter på nätet (låter kanske inte så bra i andra sammanhang) och började resa på en del släktforskningsresor i USA och Europa. Alla undrade vad jag var för en kuf som plötsligt hörde av sig från det avlägsna landet Sverige.

Jag fick tips om att det kunde finnas material om mina till Sverige invandrande släktingar i Riksarkivet i Marieberg för ungefär fem år sedan. Arkivarien Lars Hallberg nämndes. Vilken fantas-

tisk person och vilken källa till material som jag inte hade en aning om. Här fanns underlag till de släktingar som kom till Sverige redan omkring 1870 och när de blev svenska medborgare. Mycket tid har ägnats åt att gröta i gamla akter i Riksarkivet (Marieberg och Arninge) och Stadsarkivet i Stockholm. Min ambition blev nu att systematiskt kartlägga när mina släktingar kom till Sverige och hur det gick för dem i det nya landet. Den tyske vinhandlaren Adolf Lion (sedermera kunglig hovleverantör) gifte sig med min morfars äldsta syster Emma f. Hirsch från Speyer. De etablerade sig i Stockholm varefter nästan alla min morfars syskon också kom hit. Efter att min mormor på ett tragiskt sätt avlidit i Frankfurt/Main 1933 ”p.g.a. Hitler” skickades min då 15-åriga morbror Gerhard till släkten i Stockholm. Min morfar Sigmund kom hit några år senare, när väl hans firma hade avecklats av min pappa.

Mina föräldrar hade gift sig i maj 1937 i Frankfurt/Main. Pappa var spannmålshandlare på Frankfurtsbörsen men nazisterna ville inte längre göra affärer med judar. Mina föräldrar flyttade till Holland och fick uppehållstillstånd där i slutet av december 1937. Några dagar senare åkte de vidare till släkten i Stockholm. Efter några månader blev de utslängda från Sverige och återvände till Holland. När kriget kom i maj 1940 lyckades de efter en tid ”gå under jorden” (som Anne Frank) med hjälp av en kristen familj som var med i motståndsrörelsen. Släktingarna i Sverige försökte upprepade gånger få ut mina föräldrar men först i februari lyckades det p.g.a. Martin Waldenströms goda kontakter med den svenska regeringen. Martin var då VD för Gränges och LKAB och gift med en av mammans kusiner (Adolf Lions dotter). Det osannolika var att mina föräldrar inom en vecka blev svenska medborgare trots att de inte bodde i Sverige! I boken redogör jag utförligt om mina föräldrars levnadshistoria och den omfattande korrespondens som jag bl.a. hittat i Riksarkivet, Auswärtiges Amt i Berlin, Röda korset i Haag (judiska rä-

dets arkivmaterial), pappas skadeståndshandlingar mot tyska staten (s.k. Wiedergutmachung) och en del brev som fanns bevarade hemma hos oss.

Mina föräldrar berättade väldigt lite om vad som hade hänt dem under kriget. Något som jag tydligen delar med många andra generationens invandrare. Pappa blev tidigt hjärtsjuk och klarade inte av att berätta om krigets händelser och vi frågade därför heller inte. Pusselbitarna har nu lagts ihop. Gamla fotografier, adressböcker, nämnda arkivmaterial och muntliga berättelser har till slut på äldre dagar förklarat mina föräldrars dramatiska barndom och den orosstämning som ibland rädde i föräldrahemmet.

Jag har hittat mycket om mina föräldrars och andra släktingars ofta förtvivlade försök att få uppehållstillstånd i Sverige. I akterna har jag samtidigt också hittat intressant material om svensk flyktingpolitik. Ett axplock ur detta material tycker jag har varit intressant att ta med i boken för att belysa den tyskvänliga politiken från svenskt håll.

I boken har jag också jämfört mina rön med den forskning som bedrivits om svensk flyktingpolitik i olika avhandlingar.

Jag har också läst intressanta brevsamlingar som beskriver assimilationsproblemet när judar skulle gifta sig med kristna. Den gamla klyschan ”Ett brev betyder så mycket” inser jag stämmer väl när jag läser dessa släktbrev. Tänk så mycket värdefull samtidshistoria som försvinner framöver när brevskrivandet i stort sett har försvunnit och ersatts med snabba e-mail.

(forts. på nästa sida)

MISHPOLOGEN

Medlemsblad för Judiska
Släktforskningsföreningen i Sverige

Föreningens ändamål är att främja intresset för judisk släktforskning och sprida kunskap om källor, litteratur och metoder för att finna judiska rötter och släktingar. Varje år kommer 4 nummer av vårt medlemsblad Mishpologen ut. Medlemmarna kan välja mellan att få Mishpologen distribuerat som papperstidning eller via e-post. Anmäl gärna e-post till a.grunewald@telia.com så sparar du pengar åt föreningen.

JUDISKA SLÄKTFORSKNINGSFÖRENINGEN I SVERIGE

JEWISH GENEALOGICAL SOCIETY OF SWEDEN

c/o Maynard Gerber

Box 7427

103 91 STOCKHOLM

Pg: 437 28 62–5

Kassör: Bertil Oppenheimer

e-post: bertil.oppenheimer@bdo.se

Ordförande: Thomas Fürth

Observatoriegatan 6

113 29 Stockholm

Tfn: 08-33 05 16/ 070-657 12 42

E-post: 08.330516@telia.com

Mishpologen och www.genealogi.se/judgen/

Ansvarig utgivare och redaktör: Björn Fagerstedt

Tfn: +46–70–997 24 27 e-post: bjorn.fagerstedt@sas.se

Till Sverige—historien som aldrig blev berättad (forts.)

Boken är ingen doktorsavhandling. Den beskriver en tysk judisk familjs frivilliga etablering i Sverige men också några som p.g.a. nazismen under dramatiska förhållanden tvingades fly från ett land där de sedan alltid levte sida vid sida med sina kristna vänner.

Jag är tacksam för att ha fått del av mitt stora fritidsintresse publicerat. Efter år av smattrande fingrar på datorn har jag satt punkt. Känslan av trycksvärtan i en färdig bok med vackert bokomslag är en obeskrivlig lycka. Försök själv!

Boken kan köpas på förlaget Jure AB:s nätbokhandel (www.jure.se) eller direkt i bokhandeln på Artillerigatan i Stockholm.

Bertil Oppenheimer

Recension från BTJ:

Oppenheimer, Bertil

Till Sverige - historien som aldrig blev berättad

Häftepos. 10124114

Lektör Thomas Nydahl

Recension

Vittneslitteraturen kring det judiska ödet under 1900-talet är omfattande, inte minst den som handlat om nazisternas massmord i Tyskland och de tyskockuperade länderna. Varje enskilt vittnesmål väger tungt. När det gäller de judar som lyckades fly och därmed överlevde Förintelsen har på senare år också Sveriges politik gennöt flyende aktualiserats. Bertil Oppenheimers bok Till Sverige har fått en dubbeltydig och slagkraftig titel. Boken är en ovanligt väldokumenterad framställning av ett familjeöde. Oppenheimer är revisor,

född i Stockholm 1950.

Hans föräldrar kom från Tyskland, via Holland till Sverige 1943, och hade med ren tur och hjälpsamhet från andra människor lyckats gömma sig i Holland efter den första flykten. Deras vilja att komma till Sverige var inte helt lätt att förverkliga. Boken berättar på ett gripande och övertygande sätt om deras och släktens historia. Den innehåller också bilder och bilagor som förstärker den dokumentära aspekten. Oppenheimers bidrag till vittneslitteraturen känns ovanligt viktigt.